

Satelitski računi u turizmu (TSA) za 2009. godinu pilot istraživanje

U ovom saopštenju objavljuju se eksperimentalni rezultati pilot projekta „Izrada satelitskih računa u turizmu” (Tourism Satellite Account-TSA) koji je sproveo Zavod za statistiku Crne Gore u saradnji sa drugim institucijama: Centralnom Bankom, Ministarstvom turizma i održivog razvoja, Nacionalnom Turističkom Organizacijom, Fakultetom za turizam Bar i Institutom za strateške studije i prognoze. Projekat je finansiran kroz IPA fond, finansijski predpristupni instrument pomoći Crnoj Gori, uz ekspertsku podršku prof.dr. Lee Bregar sa Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Ljubljani.

Eksperimentalni rezultati su pokazali da direktni bruto domaći proizvod turizma za 2009. godinu iznosi 298 015 680 EUR i time je njegovo učešće u BDP-u Crne Gore u 2009. godini u vrijednosti od 10,0%.

Osnovni agregati pilotskih satelitskih računa u turizmu, Crna Gora, 2009

	2009 (u hilj. EUR)
Dolazna turistička potrošnja	504 299
Domaća turistička potrošnja	64 689
Unutrašnja turistička potrošnja	568 988
Bruto dodata vrijednost turističkih djelatnosti	247 565
Direktna bruto dodata vrijednost turizma	253 598
Direktni bruto domaći proizvod	298 016
Bruto dodata vrijednost Crne Gore (tekuće cijene)	2 472 547
Bruto domaći proizvod Crne Gore (tekuće cijene)	2 980 968

**Unutrašnja turistička potrošnja po proizvodima i vrstama turizma,
Crna Gora, 2009**

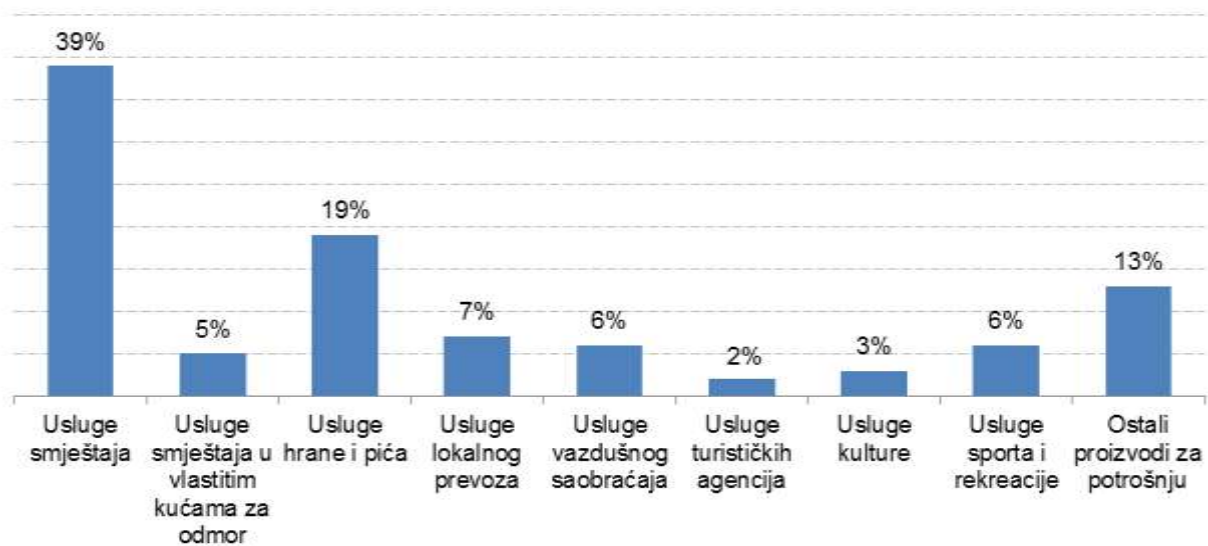
TSA Tabela 4 (eksperimentalna)

u hilj. EUR

	Dolazni tur. Izdaci	Domaći tur. Izdaci	Unutrašnji tur. Izdaci	Ostali elementi tur.potrošnje	Unutrašnja tur. potrošnja
¹ PROIZVODI	1.3	2.9	4.1=1.3 +2.9	4.2	4.3=4.1+4.2
A. Proizvodi za potrošnju					
A.1. Karakteristični turistički proizvodi					
1-Usluge smještaja					
1a-Usluge smještaja	204 861	16 102			220 963
1b-Usluge smještaja u vlastitim kućama za odmor				28 016	28 016
2-Usluge hrane i pića	105 109	5 379			110 488
3-Usluge lokalnog prevoza	35 127	4 013			39 140
6-Usluge vazdušnog saobraćaja	29 724	2 784			32 508
8-Usluge turističkih agencija	9 889	2 335			12 224
9-Usluge kulture	16 019	669			16 687
10-Usluge sporta i rekreacije	30 883	1 286			32 169
A.2. Ostali proizvodi za potrošnju	67 084	9 709			76 793
TOTAL	498 696	42 277		28 016	568 988

¹ Obilježja: 1.3, 2.9, 4.1, 4.2, 4.3 su oznake turističkih izdataka izvornih tabela po metodologiji TSA

Struktura unutrašnje turističke potrošnje po proizvodima, Crna Gora, 2009
(eksperimentalni rezultati)

METODOLOŠKA OBJAŠNJENJA, KONCEPT I DEFINICIJE

Satelitski računi u turizmu (Tourism Satellite Accounts) kao sastavni dio nacionalnih računa (NA) predstavljaju niz koncepata, klasifikacija, definicija, tabela i agregata. TSA omogućavaju mjerenje ekonomskih efekata turizma na osnovu poređenja turizmom generisane potražnje za proizvodima i uslugama te njihove ponude. Namjera TSA jeste da detaljno analizira sve aspekte potražnje za proizvodima i uslugama vezane uz aktivnosti posjetioca, da sagleda operativnu povezanost s ponudom tih proizvoda i usluga u ekonomiji i opiše odnos ponude sa ostalim ekonomskim aspektima.

TSA su međunarodni statistički standardi koje je pripremila Svjetska turistička organizacija (WTO) u saradnji sa OECD (Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj), Eurostat-om (Statistički zavod EU) i UNSD (United nation statistics division). U 2008. godini objavljena je nova, ažurirana verzija tog standarda (Recommended Methodological Framework, TSA RMF 2008) koja je služila kao osnov za pilotnu izradu TSA za Crnu Goru.

Izradom TSA dobijamo :

- Detaljne podatke o turističkoj potrošnji prema vrsti posjetilaca, proizvoda i usluga i vrsti putovanja.
- Detaljne podatke o turističkim djelatnostima i proizvodima.
- Nemonetarne indikatore, za samostalnu upotrebu i u poređenju sa monetarnim indikatorima TSA obuhvata 10 tabela, od kojih tabele 1 do 3 obuhvataju kategorije turističkih izdataka, dok tabela 4 sadrži procjenu ukupne unutrašnje turističke potrošnje. Tabela 5 je tabela ponude, a tabela 6 usklađuje unutrašnju turističku potrošnju sa domaćom ponudom i ta tabela predstavlja srž TSA.

TSA omogućavaju izračun osnovnih agregata:

- Unutrašnji turistički izdaci i unutrašnja turistička potrošnja
- Bruto dodata vrijednost turističkih djelatnosti
- Direktna bruto dodata vrijednost turizma
- Direktni bruto domaći proizvod turizma

U okviru unutrašnjih turističkih izdataka i unutrašnje turističke potrošnje prikazuju se turistički izdaci dolaznih i domaćih turista, tj. potrošnja kao najširi obuhvat izdataka i ostalih vrsta potrošnje dolaznih i domaćih turista.

Bruto dodata vrijednost turističkih djelatnosti (BDVTD) jeste suma ukupne dodate vrijednosti (u bazičnim cijenama) svih ekonomskih subjekata iz turističkih djelatnosti bez obzira na to u kojom je mjeri proizvodnja odnosno dodata vrijednost te djelatnosti generisana turističkom potrošnjom.

Direktna bruto dodata vrijednost turizma (DBDVT) obuhvata dio dodate vrijednosti turističkih i ostalih djelatnosti koji je generisan turističkom potražnjom i mjerilo je direktnog doprinosa turizma ekonomiji. Ovaj agregat ne pokriva efekte ostalih komponenti unutrašnje turističke potražnje (kao na primjer uticaj bruto investicija ili kolektivne potrošnje).

Direktni bruto domaći proizvod turizma (DBDPT) jednak je sumi dodate vrijednosti turističkih i ostalih djelatnosti koji je generisan unutrašnjom turističkom potražnjom i neto poreza na proizvode (razlika između poreza i subvencija) uključene u vrijednosti turističkih izdataka po kupovnim cijenama. **BDP turizma mjeri samo direktne efekte turističke potrošnje** i to samo unutrašnje, a ne cijele turističke potražnje. **Ne uzima u obzir indirektne i inducirane efekte turizma.**

IZVORI PODATAKA

Pri kompilaciji pilotskih satelitskih računa u turizmu za Crnu Goru 2009, kao polazni osnov i referentni okvir korišćeni su zvanični podaci Nacionalnih računa Zavoda za statistiku Crne Gore i platnog bilansa Centralne Banke Crne Gore. Ostali korišćeni izvori podataka su:

- Mjesečni izvještaj o dolascima i noćenjima turista u smještajnim objektima (obrazac TU-11) - redovno istraživanje Zavoda za statistiku Crne Gore
- Rezultati istraživanja „Anketiranje turista u Crnoj Gori 2009” (Nacionalna Turistička Organizacija, Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore i GTZ-Njemačka organizacija za tehničku saradnju)
- Anketa o potrošnji domaćinstava (APD) – redovno istraživanje Zavoda za statistiku Crne Gore
- Ostalo (podaci aerodroma Podgorica i Tivat itd.)
- Putovanja članova domaćinstava - pilot istraživanje Zavoda za statistiku Crne Gore

Pored pomenutih izvora podataka u pilotnoj izradi TSA za Crnu Goru upotrijebili smo niz drugih podataka iz statističkih baza i publikacija međunarodnih institucija i pojedinih država, pa i podatke i stručne procjene koje smo posebno za potrebe TSA prikupili od državnih organa, institucija i preduzeća iz Crne Gore. Tim podacima provjeravali smo kvalitet ulaznih podataka za izradu TSA, i validnost rezultata pa i upotpunjavali osnovne izvore podataka prema zahtjevima TSA.

Postupak izrade TSA – osnovna ideja

- **Preporučeni linkovi:**

- TSA RMF 2008.
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/tourism/documents/BGTSA.pdf>
- Methodological work on Tourism Satellite Accounts in the European Union, Volume 1 – Volume 4:
<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/tourism/methodology>
- Ocena ekonomskog pomena turizma v Sloveniji in ekstrapolacija za leto 2006 po metodologiji satelitski računi za turizem.
<http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/razpisi/JN/DT/Brosura-TSA.pdf>
- Statistički portal WTO:
<http://www.unwto.org/statistics/index.htm>

Preporučena literatura:

- Recommended Methodological framework: 2000 (TSA RMF 2000).
- Recommended Methodological framework: 2008 (TSA RMF 2008).
- European Implementation Manual on TSA: Eurostat 2001 (TSA-EIM 2001).
- Measuring the role of tourism in OECD economies - OECD Manual on TSA and employment.

Izdaje i štampa Zavod za statistiku Crne Gore (MONSTAT)
81000 Podgorica, IV Proleterske br.2, telefon (+382) 20 230-811, telefaks (+382) 20 230-814

Saopštenje pripremila:

Ivana BOŠKOVIĆ

Tel. +382-20-230 837

contact@monstat.org